Studium Generale

MAGAZINE 14

HUIDHONGER

Wat is het belang van aanraking?

FILMS

Drie pareltjes om je de crisis door te helpen

DUURZAAMHEID

‘Met alleen individuele aanpassingen redden we het niet’

Interview met Albert Meijer

Universiteit Utrecht

Inhoud

4

Heimwee

Voorwoord Maud Radstake

6

‘Het leven moet voorwaarts worden geleefd’

Afscheidscolumn Rick Berends

10

‘Met alleen individuele aanpassingen redden we het niet’

Interview met Albert Meijer over de toekomst van de stad

16

Huidhonger en eenzaamheid in coronatijd

Laura Mol

22

Must-sees

De spraakmakendste wetenschappelijke verhalen

26

Wist je dat?

Acht inzichten uit de wetenschap

30

‘Twee uur in de klas kan heel veel energie geven’

In gesprek met de meest geliefde docenten van de UU

36

Als het er somber uitziet zijn er altijd nog films

Laura Mol

Voorwoord

Heimwee

Ook op de podia van Studium Generale waarschuwden experts de afgelopen jaren dat we ons moesten voorbereiden op de grootschalige uitbraak van nieuwe virussen. Maar toen het inderdaad gebeurde, werden wij er net zo door overvallen als bijna iedereen. Ineens was alles anders. Geen mensen meer in de zalen, geen direct contact meer tussen publiek en sprekers, niet meer samen op kantoor. We zijn nu ruim twee maanden verder, en we missen het vreselijk.

Tegelijk merken we dat er ook dingen hetzelfde blijven. Kern van ons werk is de ontmoeting tussen wetenschap en publiek, om samen te duiden wat ons bezighoudt. En dat gebeurde al niet alleen in het Academiegebouw, TivoliVredenburg of op andere Utrechtse locaties, maar ook online. We maakten al video-opnamen, podcasts, artikelen, en een digitaal magazine. Een uitgebreid aanbod waar jullie in groten getale gebruik van maken. Dat blijven we dus doen. Zeker in een tijd waarin de verwevenheid van wetenschap en samenleving zo evident is, dat niemand zich kan veroorloven er niet bij stil te staan.

Net als ons online aanbod van de afgelopen maanden (en daarvoor), laat dit magazine zien dat Studium Generale ook op afstand een levendig podium is voor kennis en reflectie. Maar het zorgt ook voor heimwee naar de fysieke plekken en ontmoetingen die ons energie en inspiratie geven. We hopen jullie er zo snel mogelijk weer in levenden lijve te zien!

Namens het team van Studium Generale,

MAUD RADSTAKE
Directeur

Afscheidscolumn

‘Het leven moet **voorwaarts** worden geleefd’

We zijn omgeven door onzekerheid. Die kunnen we dus maar beter omarmen, schreef programmamaker Rick Berends eerder. Maar nu er een pandemie heerst, hij vertrekt bij Studium Generale én hij onlangs voor de tweede keer vader werd, krijgt die opdracht ineens een andere lading. Makkelijk gezegd, maar is het ook makkelijk gedaan?

RICK BERENDS
Programmamaker Studium Generale

Zondag 26 april. De piek in het aantal besmettingen, bezette IC-bedden en doden ligt achter ons, maar we zitten nog midden in de ‘intelligente lockdown’. Die dag sterven er 75 mensen met Covid-19. En die dag breken de vliezen van mijn vrouw. De weeën volgen vanaf het begin kort na elkaar. Tas pakken dus en gaan.

We rijden ’s ochtends vroeg vol gas over stille straten. Het kriebelt in mijn buik, een gevoel dat ik herken van vroeger. Het doet me denken aan het gevoel dat ik als kind had, als we een dagje naar een pretpark gingen. Vaak vertelden mijn ouders mij en mijn broers niet wanneer of waarheen.

“Binnenkort hebben we een leuk uitje”, was alles wat mijn moeder losliet. Dan werden we op een dag gewekt en stond de koelbox met krentenbollen, broodjes ei en limonade al in de auto. We wisten niet wat de dag zou brengen, maar leuk werd die in ieder geval.

Op weg naar het ziekenhuis staat er natuurlijk meer op het spel. Maar toch is het zo’n soort kriebel. In de buik van mijn vrouw gebeuren er ondertussen heel andere dingen.

“Vinden jullie het eng om nu te moeten bevallen?” vroegen veel vrienden. Leven in tijden van corona is spannend en op zijn minst verwarrend. Spannend want elke deurknop, elke winkelwagen en elk kuchje is een bedreiging. Voor jou en voor anderen. Verwarrend, want de regels en richtlijnen geven niet voor alle gevallen een duidelijk antwoord wat te doen. En soms lijken ze elkaar tegen te spreken of snap ik de logica niet. “Niet enger dan het al is”, antwoordde ik dus meestal.

Ik kan er goed mee omgaan, met die onzekerheid, vind ik van mezelf. Ik doe er nog een schepje bovenop door na de zomer van baan te wisselen. Ik ga het voortgezet onderwijs in als docent filosofie en persoonsvorming op een middelbare school in de Schilderswijk in Den Haag. Nieuw kind, nieuwe stad, nieuwe school, nieuwe mensen. Geluk en gezondheid zijn niet vanzelfsprekend, maar wie niet waagt, wie niet wint. “Het leven kan slechts achterwaarts begrepen worden, maar het moet voorwaarts worden geleefd”, schreef de Deense filosoof Søren Kierkegaard. Dus kom maar op! Of doe ik me nu stoerder voor dan ik ben? Erken ik onzekerheid en omarm ik die, of redeneer ik hem weg? Stiekem?

Volgens hersenwetenschapper dr. Michiel van Elk (UvA) liegen we onszelf constant voor. Voor eigen bestwil. Het maakt ons gelukkig en geeft een gevoel van controle. Hij vertelde hoe en waarom tijdens de openingslezing in de serie *Ode aan onzekerheid* in 2019.

We willen controle hebben, en als die er niet is, voeren we rituelen uit die ons de illusie van controle bieden.

Waar sprake is van willekeur of toeval, zien wij oorzaken, patronen en intenties. Ook ik maak me hieraan schuldig. Ik vertelde mezelf dat ik weinig risico loop om in het ziekenhuis te belanden met Covid-19, ik ben immers nog lang geen 70, rook niet en sport. Ik vind dus dat ik niet in het patroon van coronaslachtoffers pas. Dat dat geen garantie biedt, en ik best *toevallig* een van de relatief weinig dertigers kan zijn die ernstig ziek wordt, negeer ik.

Toeval staan we maar mondjesmaat toe in ons leven. Van Elk vertelde over onderzoek naar het gooien van dobbelstenen. “Je kan hard of zacht gooien, veel of weinig schudden, het resultaat van je worp blijft een kwestie van kans. Toch blijkt uit onderzoek dat mensen meer kracht zetten en meer moeite doen bij het gooien van de dobbelstenen als er veel op het spel staat”, aldus Van Elk. We willen controle hebben, en als die er niet is, voeren we rituelen uit die ons de illusie van controle bieden.

Weer betrap ik mezelf. Ik was mijn handen vaak, breng mijn oudste dochter nog niet naar de opvang. Maar is dat genoeg? *“Wash your hands every time you come in the house, they say. But, having got in and washed your hands, you then touch stuff you had with you in the viral swamp of the outdoors”*, merkt de Engelse schrijver Geoff Dyer op in The New Yorker. Ook al ben je een gedisciplineerd handenwasser, er is een schemerzone. Was je je sleutels ook? Je telefoon waarmee je buiten een appje stuurde? De rits van je jas? Ik vraag me af of de mondkapjes en wegwerphandschoenen meer van beschermende of rituele betekenis zijn.

Naast het negeren van toeval, het uitvoeren van allerlei rituelen om een gevoel van controle te geven, is er nog een manier waarop we onszelf voorliegen: zelfoverschatting. Uit Brits wetenschappelijk onderzoek kwam naar voren dat 95% van de autobestuurders zichzelf beter dan gemiddeld inschat. Van de Franse mannen vindt 84% zich een bovengemiddeld goede minnaar. Dat kan statistisch niet waar zijn. Volgens mij is er weinig reden te denken dat deze zelfoverschatting voor Nederlanders niet opgaat. Daarop voortbordurend, ik vind dat ik me beter dan gemiddeld aan de richtlijnen en regels houd, maar die overtuiging staat nu op losse schroeven...

Het lijkt erop dat ik de onzekerheid niet zozeer erken of omarm, maar bedek of wegstop. Het is er niet echt in mijn ogen. En dan is het makkelijk er een ode aan te brengen. Een beetje als genieten van de blues terwijl je een koophuis hebt en gelukkig getrouwd bent.

Vier uur nadat we zijn aangekomen in het ziekenhuis, wordt Julie geboren. Ze maakt het goed. We staan hier en daar wat kraambezoek toe. Op afstand. Soms met een mondkapje.

Een week later hoor ik dat ik ben aangenomen als docent. Julie ligt in mijn armen en ik kijk naar haar. Ik denk aan wat de tijd gaat brengen. Hoe gevaarlijk is corona voor pasgeborenen? Kunnen mijn ouders straks weer oppassen nu de maatregelen versoepeld worden? Hoe hoog zal de werkdruk zijn als ik na de zomer begin in het onderwijs? Ik denk aan de lange dagen, drukke leerlingen en korte nachten. Zal ik het aankunnen? Dan doet Julie haar ogen open en voel ik diezelfde kriebel in mijn buik als in de auto.

■

Interview

‘Met alleen **individuele aanpassingen** redden we het niet’

Een interview met hoogleraar Publieke Innovatie Albert Meijer over duurzaamheid en de stad van de toekomst.

NIENKE DE HAAN
Programmamaker Studium Generale

Het is stil op de straten. Het publieke leven is even stopgezet. Eén onderwerp voert de boventoon in het dagelijkse nieuws: corona. Tegelijkertijd sluimert een andere crisis rustig door: de ecologische. De luchten zijn weliswaar schoner nu de wereld even stilstaat, maar als we de klimaatdoelen willen halen is zo’n tijdelijke pauze niet genoeg. Die doelen zijn ambitieus. In 2050 moet de Nederlandse CO2-uitstoot met 80 tot 95% verminderd zijn en onze economie volledig circulair. We hebben daarin nog grote stappen te zetten.

Op dit moment wordt slechts de helft ons afval gescheiden, en qua hernieuwbare energie bungelen we in Europa onderaan. Waarom boeken we zo weinig vooruitgang? Volgens hoogleraar Publieke Innovatie Albert Meijer (UU) moet de discussie over duurzaamheid fundamenteel anders gevoerd worden. “We hebben het vaak meer over het gedrag van individuele personen dan de onderliggende infrastructuren.”

Pompen of verzuipen

Van het water uit je kraan tot het vervoer naar je werk. We staan niet elke dag stil bij de infrastructuren die ons dagelijks leven mogelijk maken. En toch ligt daar de sleutel naar een duurzame toekomst. Hoogleraar Publieke Innovatie Albert Meijer is een van de onderzoeksleiders van de Utrechtse onderzoekshub *Transforming Infrastructures for Sustainable Cities*, die de mogelijkheden voor duurzamere stedelijke infrastructuren onderzoekt. Samen met hen organiseerden we de lezingenreeks *Pompen of verzuipen*. Wat moet en kan er anders?

Lees meer

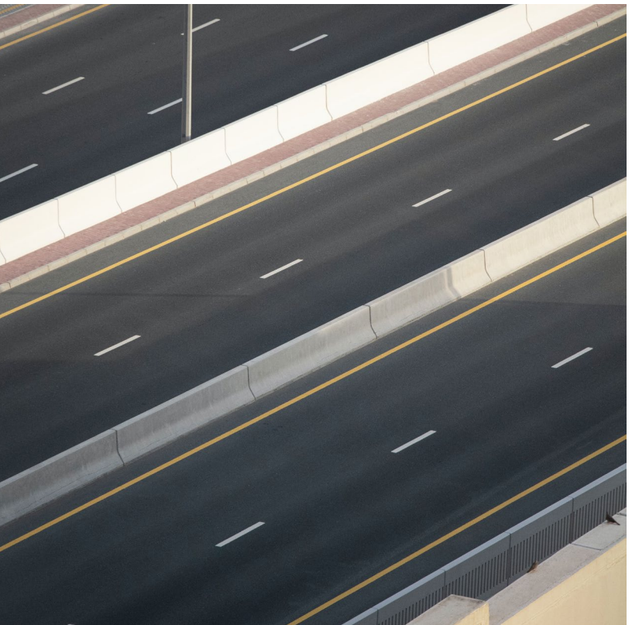

GEEN INDIVIDUELE ZOEKTOCHT

De infrastructuren waar Meijers zoektocht naar duurzaamheid begint, zijn de zaken die je doorgaans voor lief neemt: de stroom uit je stopcontact, het water uit je kraan, je verbinding met internet, of de verwerking van het afval dat je aan de straat hebt gezet. Ze vormen de ruggengraat van de samenleving. Hoe we die infrastructuren inrichten heeft een enorme impact op duurzaamheid. Op individuele gedragsverandering sturen zonder het grotere plaatje aan te passen heeft geen zin volgens Meijer. “Als jij je afval scheidt en vervolgens alles weer bij elkaar wordt gemikt dan is dat zinloos. Gedrag vindt altijd plaats binnen de context van bepaalde structuren. We moeten dus goed kijken naar hoe die infrastructuren georganiseerd zijn.”

Hij ziet talloze mogelijkheden voor duurzamer energie-, watergebruik en vervoer. Maar daar moet de omgeving wel op ingericht zijn. “Stel dat jij zonnepanelen op je dak legt en ook bij wil dragen aan de energievoorziening van anderen. Dan moet het elektriciteitsnet zo zijn ingericht dat je kunt terugleveren aan het net.” Ook op het gebied van water laten we veel kansen liggen. De echte milieuwinst zit hem niet in een paar minuten korter douchen, maar in het zorgen dat een groot deel van het water dat een huishouden gebruikt wordt gerecycled. Dat moet geen individuele zoektocht zijn, maar veel meer structureel worden ingebed.

Natuurlijk is een gedragsverandering nodig om vernieuwde infrastructuren te laten werken. Mensen moeten wel bereid zijn om te fietsen of het openbaar vervoer te nemen. “Maar op het moment dat er slechte OV-opties zijn, geen leenfietsen, alleen wegen met auto’s, dan wordt het heel lastig om de groene optie te kiezen.”

ONTWERPEN VOOR DE TOEKOMST

De grote structuren moeten dus drastisch worden aangepast als we onder die 1,5 graad temperatuurstijging willen blijven en ons land weerbaar willen maken tegen de onvermijdelijke gevolgen van klimaatverandering, zoals een stijgende zeespiegel en toenemende periodes van droogte. Het denken daarover begint in de stad, waar op dit moment 50% van de wereldbevolking huist en alle infrastructuren samenkomen.

Met zijn onderzoeksgroep *Transforming Infrastructures for Sustainable Cities* denkt Meijer na over nieuwe manieren om de stad in te richten. Maar is het wel mogelijk om nu duurzaam te ontwerpen voor de toekomst? Ontwikkelingen gaan razendsnel en de looptijd van grote investeringen is lang. Kijk naar de Utrechtse wijk Kanaleneiland. Die werd in de jaren 50 gebouwd als een hypermoderne wijk, maar bleek weinig van de bestuurlijke dromen waar te kunnen maken. De welvaart in het naoorlogse Nederland steeg onverwacht hard, waardoor Kanaleneiland al snel niet meer vernieuwend was. De middenklasse wilde wonen in een rustige wijk, met een eigen tuin. En geen van de planologen had kunnen voorspellen dat hun berekening van 1 auto per 12 huishoudens zo snel achterhaald zou blijken. Meijer: “Aan de ene kant wil je iets ontwerpen dat zekerheid biedt voor de lange termijn, aan de andere kant moeten we rekening houden met dingen die we nu nog niet kunnen zien. Dat vraagt om flexibiliteit. Dat is een tegenstrijdigheid in de ontwerpeisen.”

Meijer laat zich beïnvloeden door de ideeën van Amerikaans socioloog Richard Sennet. Die spreekt van *‘building’* en *‘dwelling’*, het bouwen van open constructies die flexibel zijn en makkelijk te veranderen. Kantoorgebouwen die omgevormd kunnen worden tot woningen, bijvoorbeeld. De toekomst van de stad, en dat geldt ook voor de infrastructuren, is niet in steen gebeiteld, maar moet juist flexibel en makkelijk aanpasbaar zijn.

De aanbouw van nieuwe wijken biedt kansen om nieuwe fundamenten te leggen. Dat brengt dilemma's met zich mee. Zo moet de Utrechtse wijk Merwede autoluw worden, met slechts plek voor 0,3 auto per gezin. Het merendeel van de verplaatsingen in de wijk zal per fiets of het OV plaatsvinden. Meijer en zijn onderzoeksgroep adviseerden de gemeente over de organisatie hiervan. Meijer: "Het risico van dit soort infrastructurele keuzes is dat we doen alsof het alleen gaat over technische vragen, die wel aan ingenieurs kunnen overlaten." Maar in werkelijkheid is zo'n vraagstuk volgens Meijer geen technische maar een politieke keuze. Hoe je de mobiliteit in de buurt organiseert hangt af van wat je het belangrijkst vindt: duurzaamheid, sociale cohesie, toegankelijkheid of de goedkoopste optie voor de gemeente. Kies je er bijvoorbeeld voor om alleen de grote huizen een parkeerplek voor de deur te geven, dan boek je winst in termen van duurzaamheid. Maar, zegt Meijer: "Dat heeft als consequentie dat mensen met minder geld hun IKEA-bouwpakket met de tram moeten verslepen, of per bakfiets, terwijl ook zij graag een auto voor de deur hadden gehad. Het is aan de gemeente om daar bewust een keuze in te maken en daar open over te zijn."

Flexibele en makkelijk aanpasbare steden, dat klinkt mooi, maar de praktijk is weerbarstiger. Een groot deel van de veranderingen zal bovendien moeten worden doorgevoerd in al bestaande wijken. Ook dat brengt dilemma's met zich mee. Ga je als gemeente nu nog investeren in de renovatie van gasleidingen, als je weet dat de toekomst elektrisch is? De Gemeente Utrecht besloot om die reden niet te investeren in de renovatie van het gasleidingennetwerk in de wijk Overvecht. Als alle bewoners gedwongen zouden overstappen op elektrisch koken, dan kon direct worden geïnvesteerd in een duurzame oplossing. De Tweede Kamer nam afgelopen april een motie aan die dit verbood. Wie wil, kan van het gas afstappen, maar dat moet op vrijwillige basis gebeuren, bepaalde de Kamer. Adviseren daarin is geen gemakkelijke taak, zegt Meijer. "Je neemt beslissingen die een grote impact hebben voor een heel lange periode. We moeten echt nadenken over andere toekomstscenario's. Als we nu investeringen doen die nog heel erg gericht zijn op een *fossil-fuel economy* dan hebben we niet alleen nu een probleem, maar voor een lange tijd."

DATA IS HET NIEUWE GOUD

Meijers specialisatie ligt op het gebied van ICT, een complexe en grotendeels onzichtbare infrastructuur die onmisbaar is in het duurzaamheidvraagstuk. Het managen van verkeersstromen, grondwaterstanden, energievoorziening: alle sectoren maken er uiteindelijk gebruik van. Velen zien om die reden de *smart city* als de stad van de toekomst: een stad waarin grootschalige inzet van informatietechnologie de basis vormt voor een prettige en duurzame leefomgeving. Anderen hebben zo hun bedenkingen. In de slimme stad zijn onze data het nieuwe goud, en die worden niet altijd netjes bewaakt. Ook Meijer is kritisch: "De afgelopen jaren zijn digitale mogelijkheden te veel gekoppeld aan de winst van grote bedrijven, met te weinig controle door de overheid."

In de digitale economie hebben commerciële bedrijven een grote voorsprong op de overheid. Door de doorverkoop van gebruikersgegevens mee te nemen in hun verdienmodel kunnen ze goedkoop diensten leveren. De overheid doet dat niet en is daardoor altijd duurder uit. Meijer: "Principieel ben ik voorstander van een meer open systeem. Waarin data van de eigenaar zijn, en jij zelf toegang hebt tot je data en niemand anders. Maar hoe je dat als overheid financieel rond krijgt, daar ben ik nog niet over uit. We moeten de komende tijd hard gaan werken aan nieuwe standaarden waar de *smart city* aan moet voldoen, om te voorkomen dat het een *race to the bottom* wordt, en gemeenten afhankelijk raken van grote bedrijven omdat ze het alternatief niet kunnen betalen. Net zoals je niet mag werken onder het minimumloon, of een brandgevaarlijk huis mag verhuren, kun je als overheid ook eisen stellen aan dataveiligheid, eigenaarschap en privacy."

WE MOETEN NÚ NIEUWE WEGEN INSLAAN

In de transitie naar een duurzamere samenleving moeten oude vertrouwde infrastructuren op de schop, en snel ook. Zijn we op tijd om de omslag te maken en de broodnodige veranderingen door te voeren? Meijer: "Ik denk dat we er keihard aan moeten werken, dat we het niet op moeten geven maar dat het wel zwaar gaat worden. Oude infrastructuren reproduceren, dat is een doodlopende weg. Het vergt echt veel actie langs allerlei verschillende lijnen. Hoe kunnen we een transitie vormgeven die tegelijkertijd democratisch ingebed is? Dat is de uitdaging waar we nu voor staan."

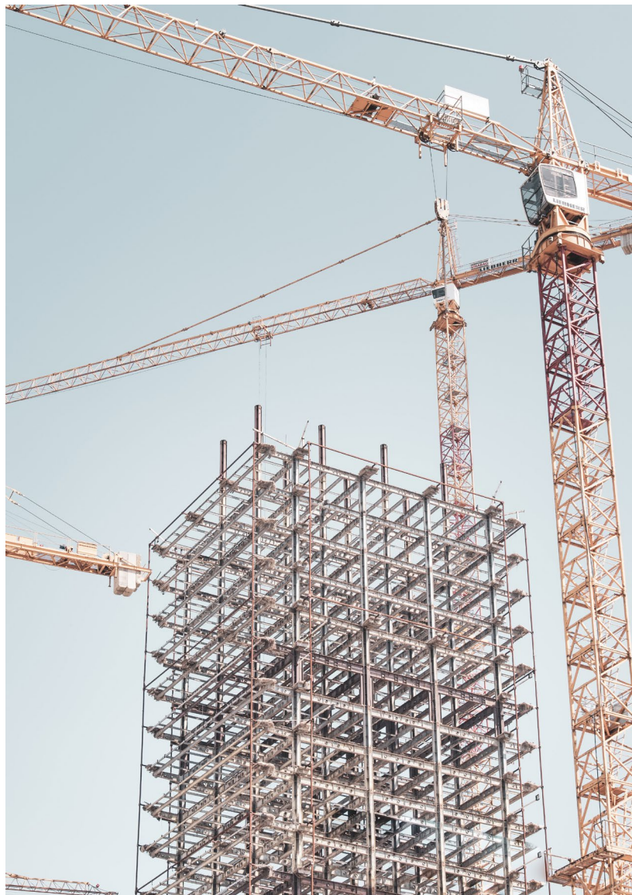

Artikel

Huidhonger en eenzaamheid in coronatijd

We facetimen en zoomen wat af in deze ‘intelligente lockdown’. Maar schermtijd kan een knuffel niet vervangen. Veel mensen hebben huidhonger. Experimenteel psycholoog dr. Anouk Keizer startte daarom onderzoek naar thuisisolatie, het gebrek aan aanraking en mentaal welzijn.

LAURA MOL
Programmamaker Studium Generale

Wat mis je het meest?!? Ik kijk naar een live video op Instagram. Een gesprek met de regisseur en hoofdrolspeler van een film, die vanwege de gesloten bioscopen online in première gaat. Hartjes vliegen over het scherm, de vragen van kijkers verschijnen onder de video. En de vraag “Wat mis je het meest tijdens de lockdown?” blijft maar terugkomen. “Knuffels” zegt de regisseur, “zeker weten knuffels”. “Ik wil niet dat deze Instagram live eindigt”, valt de actrice bij, “ik voel me zo eenzaam en ik mis echt menselijk contact”. Gelukkig heeft ze een hond, die je gedurende de livesessie op de achtergrond hoort hijgen en knauwen op een bot. Maar wat als je in deze tijd van thuisisolatie en quarantaine helemaal alleen in je appartementje zit? Zonder partner of huisdier. Wat doet dat met een mens?

In de babytijd is vastgehouden, gewiegd en geknuffeld worden essentieel voor een goede ontwikkeling.

ALLEEN EN EENZAAM

De media schenken naast de vele berichten over sterfte- en besmettingscijfers van het coronavirus, ook aandacht aan het alleen thuiszitten. Zo schreef Volkskrantjournalist en filosoof Doortje Smithuijsen een artikel over de effecten van haar thuisisolatie. Alleen zijn, daarin staat zij zeker niet alleen. Want de groep alleenstaanden groeit al jaren, blijkt uit cijfers van het CBS. Ruim een kwart van de Nederlanders tussen de 25 en 45 jaar is single. In deze weken van zelfisolatie leven zij ook *echt* alleen. Dit kan leiden tot mentale klachten, zoals angst en depressie, zeggen psychologen van Tilburg University. Zelfs Koning Willem-Alexander schonk aandacht aan het alleen-zijn en sprak in zijn toespraak over het 'eenzaamheidsvirus'. En in het radioprogramma *Met het Oog op Morgen* ging het over huidhonger. Een bijna poëtische term, waarvan je zonder 'm te kennen waarschijnlijk instinctief wel weet wat ermee wordt bedoeld: dat je lichaam het mist om aangeraakt te worden.

HUIDHONGER

Huidhonger is niet typisch iets van nu, de isolatieperiode rondom de corona-uitbraak. In de afgelopen jaren verschenen er verscheidene artikelen waarin experts hun zorgen uiten over het gebrek aan aanraking in de westerse cultuur, de zogenaamde 'crisis of touch', waar vooral vooral mannen de dupe van lijken te worden. Waarschijnlijk lijden er nu meer mensen onder dan normaal én is het zichtbaarder omdat men zich erover uitspreekt. Niet alleen komt het aan bod in kranten en online magazines, maar ook op platforms als Twitter en Tumblr vind je talloze berichten waarin men klaagt over *'being touch-starved'*, al dan niet met hints naar seksuele contacten. Toch zijn seks en huidhonger lang niet altijd met elkaar verbonden.

In 2019 verscheen de documentaire *Huidhonger* van Lieza Röben, waarin verschillende mensen aan het woord komen over hun hevige verlangen naar aanraking. In een interview hierover zegt ze: "Aanraking is een eerste levensbehoefte. De term 'huidhonger' komt uit de kraamzorg omdat baby's hier echt last van hebben; zij hebben een heel sterke behoefte aan huid-op-huidcontact. Het is een heel onzichtbaar maar megagroot onderwerp." Experimenteel psycholoog dr. Anouk Keizer (UU) leerde Röben kennen naar aanleiding van de documentaire - ze hebben een gemeenschappelijke interesse. Keizer doet wetenschappelijk onderzoek naar de relatie tussen aanraking en welzijn. In het Science Café over intimiteit, dat toevallig nét voor de coronacrisis plaatsvond, legde ze uit wat die relatie is.

AANRAKING EN OXYTOCINE

In de babytijd is vastgehouden, gewiegd en geknuffeld worden essentieel voor een goede ontwikkeling. Kinderen die dit missen, bijvoorbeeld omdat ze opgroeien in weeshuizen of in gezinnen waar verwaarlozing plaatsvindt, hebben een verstoorde ontwikkeling en hechtingsproblemen. Uit onderzoek van Tiffany Field van het Touch Research Institute (Miami, VS) blijkt dat kinderen waarvan de ouders minder lichamelijke affectie toonden, opgroeiden tot verbaal agressievere adolescenten dan leeftijdsgenoten die meer liefdevol aangeraakt werden in hun jeugd. Op latere leeftijd geeft het gemis aan aanraking hogere stresslevels en een vergrote kans op het ontwikkelen van depressies en andere mentale aandoeningen. Uit verschillende wetenschappelijke onderzoeken blijkt ook dat het brein bij liefdevolle aanrakingen, zoals knuffelen, oxytocine vrijmaakt. Dit zogenaamde 'liefdeshormoon' is een krachtig stofje. Het maakt je weerbaar tegen stress. Dit geldt niet alleen voor aanraking door je geliefde, maar ook voor een arm om je schouder van je beste vriend of vriendin. Ik moet zeggen dat ik na vijf weken thuisisolatie met partner en kind, ook de behoefte voel om vrienden en collega's weer letterlijk in de armen te sluiten.

UNIEKE QUARANTAINESITUATIE

Het onderzoek van Keizer richtte zich tot nu vooral op mensen met psychische klachten. Hoe zij hun lichaam ervaren én hoe zij aanraking verwerken. Maar deze unieke tijden van quarantaine bieden ook nieuwe kansen voor onderzoek. Ze zegt hierover: “Ik ben vooral benieuwd naar wat sociale isolatie met de samenleving op z’n breedst doet. Eerder onderzoek naar *touch deprivation* en *social isolation* laat zien dat gebrek aan aanraking en sociaal contact je vooral kwetsbaarder maakt. Voor psychiatrische patiënten is het een idicator voor een slechtere prognose bijvoorbeeld. Maar het is ook een beetje kip-en-eiprobleem: zijn de mensen uit deze onderzoeken kwetsbaar omdát ze *touch deprived* en geisoleerd zijn of vice versa? Bij mijn weten zijn er geen onderzoeken geweest waarin *touch deprivation* of *social isolation* gemanipuleerd is. Geen studies waarin de ene helft proefpersonen ‘normaal’ mocht leven en de andere een aantal weken thuis moest zitten. Zo’n studie is natuurlijk totaal niet haalbaar. In die zin vind ik het dus interessant om te kijken wat sociale isolatie doet met de maatschappij in de brede zin en niet alleen bij mensen in een kwetsbare positie, door bijvoorbeeld een psychiatrische aandoening. Ik denk dat het ons veel kan leren over hoe belangrijk aanraking is.”

Doe mee!

Na het uitbreken van de coronacrisis heeft Anouk Keizer direct een studie opgezet die de effecten van sociale isolatie op huidhonger meet. En jij kan meedoen! Natuurlijk vindt het onderzoek volledig online plaats. Help jij de wetenschap?

Meedoen

Meer weten?

Meer weten over aanraking in coronatijd? We spraken uitgebreid met Anouk Keizer in de *Science Sessions*.

Kijk nu

Must-sees

NIENKE DE HAAN
Programmamaker Studium Generale

Sommige wetenschappelijke verhalen veranderen je blik op de wereld. We selecteerden de meest spraakmakende van afgelopen seizoen. Over ons zesde zintuig, waarom we allemaal weleens liegen, het gelijk van Karl Marx en meer.

Rouw en veerkracht

Wie een dierbare verliest krijgt een keiharde mentale klap. Hoe pak je de draad weer op? Die vraag is al moeilijk te beantwoorden bij het overlijden van een dierbare door ziekte. Laat staan als je geliefde, kind of vriend door geweld om het leven komt. Of als een hele gemeenschap kampt met groot verlies, zoals na de tsunami van 2004. Klinisch psycholoog prof dr. **Paul Boelen** (UU) en antropoloog dr. **Annemarie Samuels** (LEI) spreken over rouw en veerkracht. Waarom houdt 10% na het verlies van een dierbare ernstige klachten, terwijl 90% binnen enkele weken of maanden weer op de been is?

Nu kijken

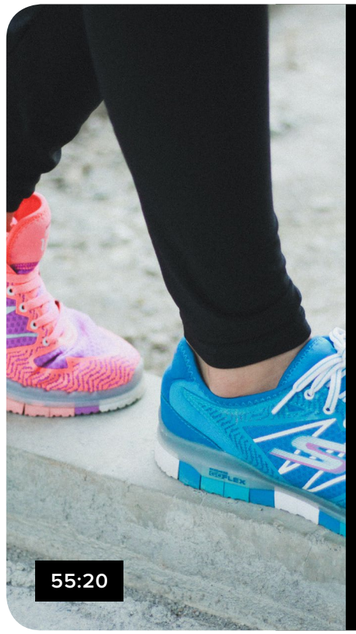

Zintuigen: voorbij de klassieke vijf

Smaak, reuk, gehoor, zicht en tast zijn de vijf klassieke zintuigen. Maar het zijn niet de enige. Wat te denken van ons evenwichtsorgaan en onze pijn- en temperatuursensoren? We nemen onze zintuigen vaak voor lief. Maar hoe werken ze eigenlijk? In de snijzaal van het Anatomiegebouw gingen psychiater prof. **Iris Sommer** (RUG) en anatoom prof. dr. **Ronald Bleys** (UMC Utrecht) in op de wonderlijke werking ons gehoor, ons evenwichtsorgaan én onze intuïtie, het befaamde zesde zintuig. Hoe komt het dat we soms weten wat ons te gebeuren staat?

Nu kijken

Over leugens en leugenaars

Wanneer en waarom loog je voor het laatst? We blijken vaker te liegen dan we denken, gemiddeld twee keer per dag. Niet gek, want liegen is cruciaal in onze interactie met anderen, vertelt rechtspsycholoog dr. **Sophie van der Zee** (EUR), gespecialiseerd in leugens en leugendetectie. “Leugens zijn een ‘sociaal smeermiddel’.” We vertellen niet alleen een hoop leugens, we blijken ook slecht in het herkennen wanneer iemand liegt. Met bekende volkswijsheden zoals naar rechts kijken of zweten ontmasker je weinig leugenaars, vertelt Van der Zee. In haar lezing laat ze zien hoe leugendetectie werkt en dat dit allerminst een pseudowetenschap of Hollywoodverzinsel is.

Nu kijken

Wat we kunnen leren van Marx

Weinig denkers zijn zo geliefd en gehaat als Karl Marx. Zijn werk ontketende revoluties en inspireerde autoritaire regimes. Maar hij werd ook vaak verkeerd begrepen. Als hij in 1867 zijn magnum opus *Das Kapital* publiceert, gelooft hij al niet meer dat een revolutie het kapitalistische systeem omver zou werpen. In het boek analyseert hij de dynamiek van het kapitalisme en waarschuwt voor de negatieve gevolgen voor arbeiders, ongelijkheid en de natuur. Econoom prof. dr. **Irene van Staveren** (EUR) legt uit welke waardevolle lessen *Das Kapital* bevat voor de economie van nu.

Nu kijken

Wat is de natuur ons waard?

Nu de desastreuze gevolgen van de menselijke invloed op de natuur steeds duidelijker worden, kunnen we één vraag niet meer uit de weg: wat is de natuur ons waard? Terwijl boze boeren op trekkers hun weg vonden naar Den Haag, zaten in het Science Café de experts aan tafel die je niet op tv zag. Bioloog prof. dr. **Merel Soons** (UU) ziet in haar onderzoek direct de gevolgen van de verhoogde stikstofconcentraties voor de biodiversiteit. Maar dat is niet de schuld van de boeren. “Het is ongelooflijk hoe het probleem nu wordt versimpeld. De boeren zitten vast in een systeem dat door de hele samenleving is bepaald.” Een mooi gesprek over natuurbehoud vanuit filosofisch, biologisch en bestuurlijk perspectief.

Nu kijken

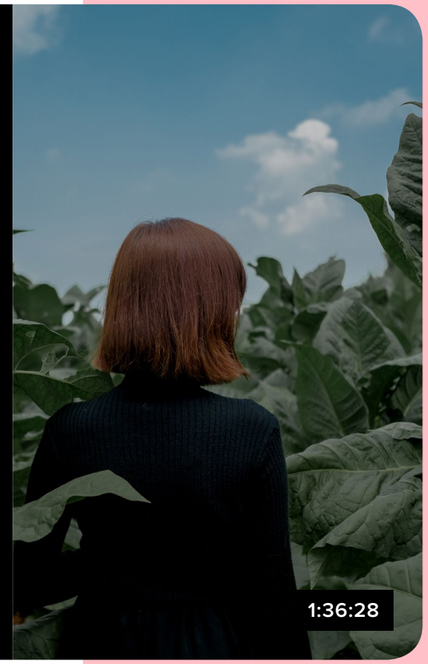

Feiten en fabels in het migratiedebat

Hoe harder het migratiedebat gevoerd wordt, hoe vaker hoogleraar Migratiegeschiedenis prof. dr. **Leo Lucassen** (LEI) zich in die strijd mengt. Met tweets, boeken, artikelen en optredens in talkshows. “Ik hoor politici en journalisten zoveel dingen zeggen waar ik als wetenschapper van denk: dit klopt helemaal niet.” In zijn lezing reflecteert Lucassen op zijn rol als wetenschapper in een verhard debat. Hij weerlegt veelgehoorde drogredenen met feiten en cijfers. De instroom van migranten is niet ‘groter dan ooit’, er is geen integratieprobleem en van banen inpikken is ook geen sprake. “Rechts-populisten zijn enorm effectief geweest in het verbinden van allemaal verschillende kwesties en ze te verkopen als één groot probleem.”

Nu kijken

Wist je dat?

NIELS TJOONK
Stagiair Studium Generale

...De tabaksindustrie haar promotie specifiek richt op jongvolwassenen, homo's en laagopgeleiden?

In interne documenten van de tabaksindustrie las longarts Wanda de Kanter hoe jongeren aangeduid werden als '*replacement smokers*'. Consumenten van sigaretten sterven jonger, dus vervangende klanten zijn belangrijk voor de industrie. Met name vanwege deze cynische focus op kwetsbare groepen werd De Kanter activist tegen de tabaksindustrie.

Bekijk de video

...Niet alle wetenschappen zijn ontstaan in het oude Griekenland?

Volgens prof. dr. Rens Bod (UvA) staat het Westen te vaak centraal in de wetenschapsgeschiedenis. De grondlegger van de moderne taalwetenschap komt bijvoorbeeld uit India. In 600 voor Christus ontdekte taalmeester Panini dat talen een grammatica hebben. Toch werd zijn werk pas in de 20ste eeuw voor het eerst bestudeerd in Europa.

Bekijk de video

...Het gebruik van ADHD-medicatie bij het studeren steeds normaler wordt?

Het gebruik van prestatieverhogende middelen onder studenten lijkt te groeien. Studentenpsycholoog Jerre Mijnarends (UU) ziet het gebruik van pillen als een risicovolle kortetermijnoplossing. Want als je nu al naar pillen grijpt, hoe ga je dan later om met carrièredruk? Zijn tip: probeer erachter te komen waar je studiedruk vandaan komt en ga op zoek naar alternatieve studiemethodes.

Lees het artikel

...Indonesië na China de grootste plasticvervuiler is van de zee?

Toch kreeg antropoloog dr. Freek Colombijn (VU) juist in Indonesië inzichten over effectief recyclen. Surabaya, een miljoenenstad op Oost-Java, wordt schoongehouden door *waste pickers*. De buurt betaalt deze afvalscheiders, maar zij mogen het afval zelf ook houden en hergebruiken. Het afval wordt er gezien als grondstof.

Lees het artikel

...Er op dit moment 1,6 miljoen vrouwen in Nederland klachten ervaren gerelateerd aan de overgang?

En toch lezen en horen we er weinig over. Volgens filosoof dr. Marjolein de Boer (TiU) heerst er nog steeds een taboe op de menopauze. Dat komt omdat het samenhangt met een aantal andere onderwerpen waar we moeilijk over praten. Menstruatie, (on)gewenste kinderloosheid, ouder worden en depressies. Hoog tijd om het taboe te doorbreken, vindt De Boer.

Bekijk de video

...Je beter hoort als je goed kijkt en beter ziet als je goed luistert?

Multisensorische integratie noemt psycholoog prof. dr. Jean Vroomen (TiU) dat. Oftewel, het samenwerken van onze zintuigen. Neem de smaak van een frietje. Die ervaar je pas echt goed als je het vet op je vingers voelt en het knapperige tussen je tanden. Je zintuigen versterken elkaar en samen maken ze het eten van een frietje tot een genot (voor de liefhebber).

Bekijk de video

...Uitstelgedrag eigenlijk gebrek is aan empathie voor je toekomstige zelf?

Onderzoek laat zien dat we het moeilijk vinden om de toekomstige gevolgen van onze acties in te schatten. Denk bijvoorbeeld aan het regelen van je pensioen aan het begin van je carrière. Door je toekomstige zelf beter te visualiseren, stelt filosoof dr. Joel Anderson (UU), creëer je empathie voor jezelf, en denk je de volgende keer beter na als je weer eens iets uitstelt.

Bekijk de video

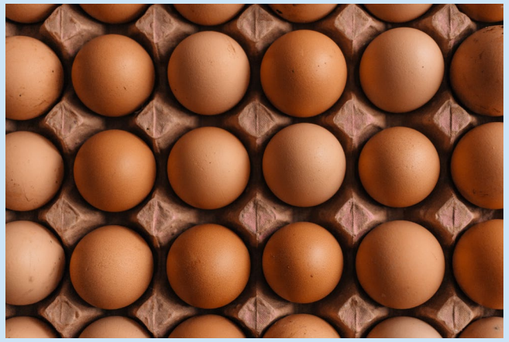

...Wij slechts overlevingsmachines zijn voor onze genen?

Dat is volgens neurobioloog dr. Divya Raj (UU) een van de prikkelende conclusies uit Richard Dawkins' invloedrijke boek *The Selfish Gene*. Op onze genen werken de echte evolutionaire krachten. Cellen en lichamen dienen als machines die het overdragen van genen faciliteren. Het ei gebruikt de kip om weer een ei te produceren.

Bekijk de video

Interview

‘Twee uur in de klas kan **heel veel energie geven**’

Zonder onderwijs geen wetenschap. Zo simpel is het. Al zou je dat bijna vergeten met zo veel aandacht voor het onderzoek dat er aan de UU gedaan wordt. En dus gingen we in gesprek met de meest geliefde docenten van de universiteit. Over hun drijfveren en soms ongebruikelijke lesmethoden.

NIENKE DE HAAN
Programmamaker Studium Generale

RICK BERENDS
Programmamaker Studium Generale

Marij Swinkels

Dr. Marij Swinkels is docent-onderzoeker bij het departement Bestuurs- en Organisatiewetenschap, waar ze cursussen geeft als 'Beleid, rationaliteit en macht' en *'Understanding Political Leadership'*. In 2019 werd ze verkozen tot docenttalent van het jaar.

Je schrijft ergens "Onderwijs is als surfen". Leg eens uit.

"Ik bedacht me dat toen mijn vriend me leerde surfen. Toen was ik zelf opeens de leerling! Ik zag veel parallellen tussen leren surfen en universitair onderwijs geven. Het ging vaak goed, maar ik raakte tot huilens toe gefrustreerd wanneer ik niet het passende materiaal had en het allemaal niet lukte. Want ook in het onderwijs is materiaal belangrijk. Zorg dat het aansluit bij het niveau van de student. Wat ik ook leerde: hoe goed mijn vriend me ook coachte, hielp en uitleg gaf over windrichtingen, uiteindelijk sta je alleen op de plank en moet je het ook doen in plaats van alleen ernaar kijken. Ook de student moet het uiteindelijk zelf doen."

Onderwijs is geen kijksport dus. Je probeert je studenten continu leerervaringen op te laten doen. Hoe bijvoorbeeld?

"In de cursus 'Politiek leiderschap' laat ik ze een simulatiespel spelen waarin ze een diplomatieke crisis moeten oplossen. Ze ervaren dan de hoge druk en het werken met verschillende belangen. En soms draai ik de rollen om in een werkgroep en moeten zij de werkgroep overnemen. Dan kijken ze je eerst wel even raar aan... Wie neemt de leiding? Accepteren anderen die? Zo wordt de theorie over hiërarchie ineens onderdeel van een ervaring."

Wat motiveert jou als docent?

"Ik vind het belangrijk dat we een samenleving hebben waarin burgers kritisch kunnen denken. Als ik mijn werk goed doe, draag ik bij aan een gezonde maatschappij. Persoonlijk krijg ik veel energie van de interactie met studenten en nieuwe inzichten die ik tegenkom. En ik blijf mezelf ontwikkelen. Door les te geven leer ik hoe ik dingen begrijpelijk maak voor een andere doelgroep. Als ik aan het schrijven ben zitten ze altijd naast me in gedachten. 'Hoe zou ik dit aan mijn studenten vertellen?'"

Niels Bovenschen

Dr. Niels Bovenschen is docent Biomedische Wetenschappen en hoofd van het Pathologisch Onderzoekslaboratorium. Met één been in het lab en één been in de collegezaal is een win-winsituatie volgens hem. Hij won in 2019 de docentenprijs.

In 2019 won je de docentenprijs. Wat waarderen studenten aan je onderwijs?

"Ik denk dat ze het waarderen dat ik hen altijd behandel als gelijkwaardig aan mezelf. Ik nodig ze uit in mijn laboratorium, koppel ze aan onderzoekers en samen werken we dan aan hetzelfde probleem. Ik heb geen casussen die elk jaar terugkomen, studenten dragen echt bij aan nieuw onderzoek. Soms zitten we als onderzoeksgroep helemaal vast, en dan denken we met z'n allen na over wat het volgende experiment moet zijn."

Dat is leuk voor de studenten, heb je daar als onderzoeker ook iets aan?

"Ja, zeker! Dit jaar nodigden we bijvoorbeeld een patiënt met hartfalen uit in de collegezaal, samen met de behandelend artsen en onderzoekers. Studenten biomedische wetenschappen werden samen aan het werk gezet om na te denken over de oplossing. Het beste onderzoek mocht daadwerkelijk uitgevoerd worden in het laboratorium. Wat je toen zag gebeuren was heel mooi. Je zag ineens een enorme drive en inspiratie, met heel gemotiveerde studenten. Het winnende team kwam met het idee om een fout gevouwen eiwit weg te halen uit de hartcel. Dat was voor iedereen een nieuw inzicht. Dat kan echt een medische doorbraak zijn, als het werkt."

Wat is jouw grootste motivatie als docent?

"Ik houd ontzettend van uitleggen, om de generatie van de toekomst mee te nemen in hoe de biomedische wereld eruitziet en werkt. En het mooiste is wanneer ze vervolgens zelf met nieuwe ideeën komen. Dan is mijn missie geslaagd."

Lorena de Vita

Dr. Lorena de Vita is docent Geschiedenis van de Internationale Betrekkingen en won in 2020 de docenttalentprijs.

Studenten waarderen jouw interactieve en innovatieve lessen waarbij je alles uit de kast haalt: rollenspellen en verschillende vormen van debat. Waarom zijn uitwisseling en debat zo belangrijk?

"Het studeren van de geschiedenis van de internationale betrekkingen kan erg theoretisch zijn. In mijn lessen over internationale politiek en geschiedenis gebruik ik verschillende simulaties en *serious games* om de studenten op een andere manier in aanraking te brengen met de lesstof en uit de praktijk te kunnen leren. Daarmee hoop ik de onderwerpen uit het abstracte te halen. Als we het over het Israëlisch-Palestijns conflict hebben, laat ik bijvoorbeeld ieder groepje een land representeren dat een VN-resolutie erdoor moet krijgen. Zo leren ze kijken vanuit verschillende perspectieven."

Wat was jouw mooiste moment voor de klas?

"De beste momenten die ik heb gehad zijn voor een groep, maar niet ín het klaslokaal. Dit jaar bezochten we met een groep bachelorstudenten de OPCW, de organisatie die toeziet dat het verbod op chemische wapens wordt nageleefd. Aan de vragen die ze stelden aan het OPCW-personeel zag ik dat ze doordrongen tot het hart van de problematiek van internationale relaties. En dat is – voor een docent – echt een enorm lonende ervaring. Hoe kan het bijvoorbeeld, dat sinds het sluiten van de eerste internationale overeenkomst over het gebruik van chemische wapens in 1675 (!), zoveel is gedaan om chemische wapens te verbieden, maar het ons nog steeds niet is gelukt? In hun tekstboek zullen ze ook lezen dat 'coöperatie lastig is', maar het is één ding om het te lezen en heel iets anders om dat zelf te ervaren."

Wat is jouw grootste motivatie als docent?

"Ik krijg energie van sparren over onderwerpen en mensen met elkaar in contact brengen. Ik krijg ook vaak nieuwe inzichten door de vragen die studenten stellen. De wereld is zo ontzettend ingewikkeld, we hebben elkaar nodig om haar te begrijpen en hopelijk ook te verbeteren!"

Gerda Andringa

Cognitief neurowetenschapper dr. Gerda Andringa wisselde het lab in voor het klaslokaal en is sinds 2011 docent Liberal Arts & Sciences aan University College Roosevelt. Zij werd in 2020 verkozen tot docent van het jaar.

Studenten gaan bij jou direct aan de slag met praktijkgericht onderzoek, zo liet je studenten een *virtual reality game* ontwerpen om de hersenfuncties van mensen met beginnende dementie te stimuleren. Hoe vinden studenten dat?

"Voor sommigen is dat ontzettend lastig. Ineens staan ze dan met hun voeten in de klei en koffie in te schenken voor mensen met dementie. Maar het is een heel waardevolle leerervaring. Ik had bijvoorbeeld een project waarbij studenten als buddy werden gekoppeld aan iemand met beginnende dementie. Eén student beklaagde zich: 'Ik begrijp het niet, elke week bel ik aan en dan weet ze weer niet wie ik ben.' Waarop een andere student zei: 'Maar je weet toch dat ze geheugenproblemen heeft?' Dat wist ze natuurlijk, maar ze had zich niet gerealiseerd wat dat betekent in de praktijk en hoe dat is voor naasten."

Je geeft je studenten de ruimte om fouten te maken en opnieuw te beginnen. Wat betekent dat in de praktijk?

"Sommige studenten worden vanuit huis enorm gestimuleerd en zijn gewend dat alles ze komt aanwaaien. Maar dat zorgt soms ook voor druk. Ik probeer een sfeer te creëren waarin ik laat zien dat fouten maken oké is. Ik vertel ook graag over mijn eigen blunders als PhD-student. Dat ik elf keer een nieuwe versie van mijn proefschrift moest inleveren. Ik laat zien dat wetenschappelijk onderzoek ook wel een beetje een gevecht is, dat dat erbij hoort."

Wat is jouw grootste motivatie als docent?

"Je werkt met mensen die op een kruispunt in hun leven staan, die voor hun gevoel hele belangrijke keuzes aan het maken zijn. Daar mag je getuige van zijn en mag je soms ook in meedenken. Je ziet studenten zichzelf ontzettend ontwikkelen. Twee uur in de klas kan daardoor heel veel energie geven!"

Artikel

Als het er somber uitziet **zijn er altijd nog films**

Eén ding is er voor programmamaker Laura Mol de afgelopen tijd niet veranderd. Haar bovengemiddeld hoge filmconsumptie. Van romcom tot sci-fi, vrijwel dagelijks dompelt ze zich opnieuw onder. Gemakkelijke afleiding, of zijn films meer dan dat?

LAURA MOL
Programmamaker Studium Generale

Wat kijk jij tijdens de coronacrisis? Ga je voor een vrolijke noot, zoals musicalhit *La La Land*? Of voed je liever je angst voor sociale ineenstorting met virusuitbraakfilm *Contagion*, één van de meest gestreamde films van 2020? Kies je voor een zorgeloze romantische klassieker als *Bridget Jones' Diary*? Of sorteer je alvast voor op een naderende apocalyps met blockbuster *Mad Max: Fury Road*? Volgens velen is cinema de ultieme vorm van escapisme. Maar is dat eigenlijk wel zo?

Films kunnen zelfs dingen over onze wereld onthullen die we zelf misschien nog niet hebben gezien.

Ik hou van films. Pre-corona ging ik wekelijks naar de bioscoop. Het liefst alleen. Even twee uur voor mezelf. Even ontsnappen aan de realiteit. Bijvoorbeeld met de nieuwste verfilming van Jane Austens *Emma*, een kostuumdrama over de romantische verwikkelingen van een jonge vrouw in 19de eeuws Engeland. Op het eerste gezicht is die film onvergelijkbaar met *Sorry we missed you*, een hedendaags sociaal-realistisch drama over een onderbetaalde pakketbezorger. Luchtige romantiek tegenover de harde realiteit. Toch is dit een valse tegenstelling.

Hollywood, maar ook de Europese arthouse of Bollywood, bestaat niet in een vacuüm. Elementen van de realiteit lopen over in films, of de filmmakers het willen of niet. Omdat mensen schrijven over wat ze kennen. Het is onmogelijk om het echte leven uit films te mijden, of het nu gaat om een western, een sprookje of een zombiefilm. Dat maakt elke film dan ook inherent politiek, zelfs als een filmmaker zegt dat de film niet politiek bedoeld is. Hun werk vertegenwoordigt bedoeld of onbedoeld een reeks normen en waarden en laat deze zien aan de kijker.

Ik heb het niet alleen over verhaallijnen. Nee. Als je een film maakt, is elke creatieve en zakelijke beslissing die je neemt een politieke beslissing. Wie regisseert? Waar speelt de film zich af, waar wordt hij opgenomen? Welk lichaamstype, gender of etnische diversiteit hebben de acteurs? Hoe vrouwelijke personages zich kleden. Hoe ze zich gedragen ten opzichte van hun mannelijke tegenhangers. Alles doet er toe. Zelfs in ogenschijnlijk apolitieke animatiefilms. Als je me niet gelooft, kijk dan naar de lezing waarin mediawetenschapper dr. Dan Hassler Forest (UU) uitlegt waarom de Lion King een fascistische film is.

Begrijp me niet verkeerd. Dit is geen oproep om je ontspannen filmavondje op te geven voor een politieke analyse. Natuurlijk bieden films ook afleiding. Ze kunnen je meevoeren, ontroeren en troost bieden. Maar mijn punt is dat je bij het kijken van een film nooit helemaal aan de werkelijkheid kan ontsnappen. Films kunnen zelfs dingen over onze wereld onthullen die we zelf misschien nog niet hebben gezien. Dit is vooral het geval in sciencefiction- en fantasyfilms, het genre dat het meest wordt 'beschuldigd' van escapisme. Sciencefiction gaat over het begrijpen van wat ons menselijk maakt door de verkenning van het onmenselijke. Al decennia lang houdt het genre een spiegel voor wie we zijn. En het loont de moeite om je daar als kijker in te verdiepen.

Sommige films zijn zo goed, die veranderen je een beetje. Dan is er een 'voor' en 'na'. Welke dat zijn is natuurlijk persoonlijk. Wanneer ik een film heb gezien die me raakt, zoek ik vervolgens meestal op YouTube naar video-essays. Het is een subgenre op zich. Filmstudenten en hobbyisten laten zien waarom sommige beelden of dialogen werken of juist niet. Kanalen zoals *Now You See It, Like Stories of Old, The Take, Nerdwriter* en *Lessons from the Screenplay*, plaatsen films in historische, politieke en culturele context. Het geeft een extra laag aan de ervaring van een film. Dat je denkt: die ga ik nog een keer kijken!

Hieronder drie pareltjes die voor mij een herhaling waard zijn in een crisistijd en absoluut een 'voor' en 'na' hebben. Films die me gegrepen hebben en niet meer loslieten.

© Paramount Pictures

ARRIVAL

Zoals ik al zei, een goede scifi-film gaat nooit alleen over aliens, andere werelden of een spannende visie op de toekomst. In de kern gaat sciencefiction over het nu: over de mensheid, over onze dromen en angsten, principes en gedrag. *Arrival* (2016) is daar een perfecte illustratie van. Er landen twaalf UFO's op diverse plekken op aarde. Paniek alom: komen de aliens in vrede of willen ze oorlog? Niemand weet het, want hoe communiceer je met buitenaardse wezens? Ieder land probeert er op eigen houtje achter te komen.

De VS doet een beroep op linguïst dr. Louise Banks. Ze is getekend door het verlies van haar dochter en stapt daardoor nooit meer buiten haar comfortzone. En nu moet zij een UFO binnengaan om aan de aliens te vragen wat het doel van hun komst is. Ze legt contact en ontcijfert de taal van de 'heptapods', de zevenpotige wezens. Een grandioze ontknoping laat je verbijsterd achter. Niet alleen het verhaal, maar ook de muziek, het camerawerk en het set design zijn buitengewoon. *Arrival* laat ons nadenken over de betekenis en het belang van taal, maar ook over tijd en ruimte. Wat zou je doen als je wist wat de toekomst voor je in petto had? Een vraag die ook nu, tijdens een wereldwijde pandemie en klimaatcrisis, resoneert.

© Columbia

WHEN HARRY MET SALLY

Ik heb een zwak voor romcoms. Als iets me uit een dipje kan halen is het een romantische komedie. Die maken ze trouwens tegenwoordig bijna niet meer. Helaas. Daarom denk ik vol nostalgie terug aan de jaren 90, de hoogtijdagen van het genre. *When Harry Met Sally* (1989) is de beste romcom aller tijden. Een film die de genreconventies zowel omarmt als doorbreekt. Het is een komedie over een vrouw en een man die elkaar op verschillende momenten in hun leven ontmoeten, elkaar eerst niet mogen, maar dan vrienden worden. Dat gaat een tijdje goed, maar dan begint hun toenemende intimiteit meer problemen te veroorzaken... De film is onweerstaanbaar charmant en grappig. Het is een commentaar op hoe vrouwen en mannen met elkaar omgaan. En hoe mensen met elkaar in liefdesrelaties en vriendschappen communiceren. WHMS heeft sporen in de popcultuur achtergelaten. Zo is de term '*high maintenance woman*' een blijvertje en natuurlijk is daar de onvergetelijke scene waarin Sally in een restaurant een orgasme *faked*. Met daarna de klassieke quote: *"I'll have what she's having"*.

PORTRAIT DE LA JEUNE FILLE EN FEU

In oktober 2019 stapte ik nietsvermoedend de bioscoopzaal in, om er twee uur later verbluft weer uit te stappen. Zou er ooit nog een film zo mooi en gelaagd kunnen zijn als deze? Het verhaal speelt zich af aan het einde van de 18de eeuw en wordt verteld vanuit het perspectief van schilder Marianne. Zij reist af naar een afgelegen Bretons eiland om een portret te maken van Héloïse. Het portret is voor haar aanstaande, een man in Milaan die haar nog nooit heeft gezien. Maar Héloïse wil niet geschilderd worden, want ze wil niet trouwen. En dus moet Marianne stiekem haar werk doen.

Het is de vierde film van de Franse regisseur Céline Sciamma, die niet alleen bekend staat om haar artistieke kwaliteiten (ze won de prijs voor beste scenario in Cannes en ieder shot is een schilderij), maar ook om haar politieke motivaties. *Portrait de La Jeune Fille en Feu* is een ode aan een overrompelende liefde, maar ook een vurig politiek manifest. In de filmgeschiedenis wordt er vooral door mannen naar vrouwen gekeken, met de vrouw in de rol van muze of model. Sciamma breekt met die traditie. Ze laat zien wat de ijzeren wetten van het patriarchaat doen met vrouwen. Maar ook hoe ze daarbinnen, in ieder geval tijdelijk, hun eigen idyllische wereld creëren.

© NEON

Studium Generale

SG.UU.NL